

Grænsens dæmon.

Af Henrik Jørgensen
1995

De arbejder jeg viser på denne udstilling, er alle kommet ud af en proces, der har sit udgangspunkt i maleriet, og de tanker jeg i det følgende vil gøre om udstillingens arbejder har deres afsæt i maleriets diskurs.

Maleriets diskurs vil jeg beskrive som den fortløbende refleksion over maleriets mulighed for at bidrage til erkendelse og betydningsdannelse i både æstetisk og social/etisk sammenhæng. Endvidere er det en del af diskursen at analysere og fortolke de (kunst)historiske sammenhænge som ethvert værk har som sine forudsætninger.

Maleriet er i lighed med tegningen en kategori der har erkendelsen af afkaldets nødvendighed som skabelsesbetingelse. Det maleriet giver afkald på er den tredje dimension. Det er i afkaldet på den tredje dimension at maleriet igennem tiden har udvist en forunderlig kraft til, ved abstrakte konstruktioner som f.eks. perspektivet, at placere maleriet som et, i lang tid uovertruffent, medium til fremstilling af hvad man kan kalde forestillingsevnenes rum.

Det er imidlertid også i dette afkald at maleriet alvorligst er blevet anfægtet. Uden illusionen om rum at henvise til er maleriets stærkeste abstraktion forsvundet, og den todimensionale flades øde realitet er blevet malerens udgangspunkt.

Modernismens mange smertefulde erfaringer stammer fra konfrontationen med dette øde der uafvendeligt blottedes i takt med billedrummets sammenbrud. I det øjeblik, hvor kunstværket ikke længere indskrives sig i nogen på forhånd defineret samfundsmæssig funktionalitet, må spørgsmålet om værkets begyndelse og berettigelse melde sig. Modernismens værker er allesammen bud på deres egen proces, og farven og formen og deres forhold til hinanden er et af modernismens store brydningsfelter; fra sporet af penslen i farven i et impressionistisk maleri til manglen på subjektets subjektive spor i et serielt, minimalistisk værk.

Måske kan man sige at sproget har erstattet eller afløst figuren fra det klassiske maleris billedrum. Fladens øde er ikke længere stille. Sprogets område er forskelligt fra farvens og formens område, men alligevel rummer sproget som medium i refleksionen af den maleriske proces og det malede billede, i høj grad en evne til at farve den impuls som værket skabes af. Maleriets problem er blevet at skaffe ørenlyd indenfor sine to dimensioner. Hvor det klassiske maleris discipliner var færdigheden i at gengive naturens former i det repræsentative rum, er det vigtige nu evnen til at skelne imellem det lavmælte og det tavse, imellem det høje og det skingre.

Teologen Jacob Wolf taler i bogen "Den farvede verden" om at "det abstrakte indeholder en dæmoni i sig i form af grænseløshed". I bogen drejer det sig om den naturvidenskabelige erkendelses modvilje imod det subjektive ved sansningen og om videnskabelig abstraktion som hindring for opstilling af et etisk grundlag. Jeg vil gerne bruge tanken om det dæmoniske i form af grænseløshed i forhold til mine overvejelser over maleriet. Hvor den abstraktion som det klassiske billedrum er, kunne vise tilbage til den sansebare natur, fordi naturen ikke selv blev erkendt som grænseløs, har maleriet nu store vanskeligheder med bare at henvise til sig selv som bærer af betydning. Det at abstrahere fra noget er ikke i sig selv i modstrid med bestræbelsen at danne betydning. Men grænseløshed som begreb fordrer et begreb om grænser. Det dæmoniske ved det abstraktes grænseløshed er da, at ved fladens kant ophører værket, men uden at have skabt afstand til verden. Udvekslingen af betydning imellem værk og verden kan flyde frit.

Men det kan være at det dæmoniske snarere er knyttet til begrebet grænse end til manglen på grænse. Hvor det grænseløse rummer en potentiel dynamik, er grænsen som

begreb stabiliserende, formskabende og konstrueret. Dette sidste er netop et problem, og måske også et dæmonisk problem. En form lader sig ikke tænke som grænseløs, men hvis grænsen som begreb er en konstruktion, må tanken rette sig imod konstruktionen. Ikke enhver afgrænsning er dog en konstruktion, ligesom ikke enhver konstruktion er konstrueret med henblik på at afgrænse. Modernismens strategier til overvindelse af billedfladens rumhenvielse kan selv betragtes som dæmoniserende for forestillingen om definerede grænser. Vores begreb om abstraktion er udviklet heraf. Bl.a. derfor finder man efter min opfattelse i dem en platform, hvorfra det kan være frugtbart at betragte og overveje den skabende proces.

Måske kan man narre det dæmoniske hvis det findes. Det må i såfald søges ved billedfladens grænseløse kant, hvor fladen som fænomen forsøger at holde afstand til verden. En fladens fænomenologi må rette sig imod den måde som fladen når kanten på. Den må kunne opfatte fladen som både fysisk udstrækning og som betydningsbærer. Den må være optaget af formen og farven.

Mine intentioner med arbejderne på denne udstilling er at forsøge at finde en strategi til afgrænsning af en konstruerbar form, der kan skille sig ud fra verden. Mit udgangspunkt er maleriet med dets to dimensioner og dets midler som er farven og formen. Med sproget reflekterer jeg over dets vilkår og dets muligheder.

Fladen er i de arbejder der udstilles her, bearbejdet sådan at den fremtræder som en rumlig form og skellet imellem billedfladen og dens understøttelse er blevet ophævet. På den måde bliver det farvelag, formen påføres objektiveret. Farven er ikke længere en enhed af form og nuance, men alene nuance. Og maleriet er ikke længere et maleri, men et malet vægobjekt.

Til gengæld virker det som om den løsere forbindelse imellem formen og farven tillader, at man kan opleve nogle egenskaber fra maleriets flade med sine to dimensioner i en flade der har tre. Og skønt farven er knyttet til en tredimensionel form og ikke beskyttet inde på en billedflade, synes den at tilføre den tredimensionale form et element af billede, der mere stammer fra maleriets væsen end fra verden.

Et tredimensionalt værk, der forsøger at udnytte den tredje dimension, det store klassiske afkald, til at trænge ind i billedfladens todimensionale fænomener med alle dens begrænsninger, må undgå at bekymre sig om grænser. Derimod må det ikke glemme at tænke over fænomenet dæmoner.